

УДК 343.137.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.75>

ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНИХ КООРДИНАТОРІВ У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УКРАЇНІ

Гавриленко В.В.,

*докторант кафедри міжнародного та європейського права**факультету міжнародних відносин**Національного авіаційного університету*

ORCID: 0009-0002-6144-4716

e-mail: gavrylenko.v@ukr.net

Гавриленко В.В. Інститут національних координаторів у запобіганні та протидії правопорушенням в Україні.

У статті розглядаються питання імплементації міжнародно-правових стандартів, що регламентують застосування інституту національних координаторів у запобіганні та протидії правопорушенням в Україні. Доведено, що цей інститут використовується для вирішення іншої більш широкої проблеми, пов'язаної із організацією тісного співробітництва вітчизняних судових та правоохоронних органів із зарубіжними партнерами, в першу чергу європейськими, що робить цей напрям дуже важливим та перспективним для вступу України в Європейський Союз. Обґрунтована теза, що не може бути ефективною протидія злочинності на національному рівні, якщо не буде належної координації всього процесу з чітко визначених єдиних координаційних центрів. Аргументовано, що застосування інституту національних координаторів у сфері протидії та запобіганню злочинності є важливим, необхідним та своєчасним кроком, оскільки цього потребують реалії сучасності. Показано, що в Україні інститут національних координаторів починає активно застосовуватися в інших сферах державотворення, які опосередковано можуть бути пов'язані із протидією злочинності та діяльністю судових та інших правоохоронних органів. Проаналізовані перші та інші основні прийняті в Україні нормативно-правові акти, що регламентують успішне та дієве застосування інституту національних координаторів на національному рівні. Підкреслено позитивний український досвід застосування міжнародного стандарту, коли національним координатором може бути не тільки посадова особа державного органу (наприклад, голова або заступник НАЗК), не тільки окреме міністерство (наприклад, Міністерство соціальної політики України), не тільки державна служба (наприклад, Державна фіскальна служба України), але й міжвідомча комісія, яка має створюватися при Кабінеті Міністрів України. У якості висновків зазначено, що перспективним напрямом імплементації міжнародно-правових стандартів у національний правопорядок України задля здійснення євроінтеграційних перетворень є наполегливе застосування інституту національних координаторів за конкретними сферами боротьби із злочинами та іншими правопорушеннями.

Ключові слова: міжнародні стандарти, інститут національних координаторів, правопорядок, запобігання та протидія злочинності, судові та правоохоронні органи.

Havrylenko V.V. Institute of national coordinators in preventing and combating offenses in Ukraine.

The article examines the issues of implementation of international legal standards regulating the application of the institution of national coordinators in preventing and combating crimes in Ukraine. It is proved that this institution is used to solve another, broader problem related to the organization of close cooperation between domestic judicial and law enforcement agencies with foreign partners, primarily European ones, which makes this direction very important and promising for Ukraine's accession to the European Union. The thesis is substantiated that combating crime at the national level cannot be effective if there is no proper coordination of the entire process with clearly defined single coordination centers. It is argued that the application of the institution of national coordinators in the field of combating and preventing crime is an important, necessary and timely step, since modern realities require it. It is shown that in Ukraine the institution of national coordinators is beginning to be actively used in other areas of state-building, which may be indirectly related to combating crime and the activities of judicial and other law enforcement agencies. The first and other main regulatory legal acts adopted in Ukraine that regulate the successful and effective application of the institution of national coordinators at the national level are analyzed. The positive Ukrainian experience of applying the international standard is emphasized, when the national coordinator can be not only an official of a state body (for example, the head or deputy of the National Anti-Corruption Commission), not only

a separate ministry (for example, the Ministry of Social Policy of Ukraine), not only a civil service (for example, the State Fiscal Service of Ukraine), but also an interdepartmental commission that should be created under the Cabinet of Ministers of Ukraine. As conclusions, it is noted that a promising direction for the implementation of international legal standards into the national legal order of Ukraine in order to implement European integration transformations is the persistent use of the institute of national coordinators in specific areas of combating crime and other offenses.

Key words: international standards, institute of national coordinators, law and order, prevention and counteraction to crime, judicial and law enforcement agencies.

Постановка проблеми полягає в тому, щоб науково обґрунтувати перспективний напрям імплементації міжнародних стандартів для функціонування судових та правоохоронних органів України, пов'язаних із застосуванням інституту національних координаторів, який дозволяє ефективно протидіяти не тільки злочинності та правопорушенням, але й наближає українську державу до європейських стандартів, до створення необхідних умов для її вступу в європейську спільноту.

Метою статті є дослідження категорії «національний координатор», як одного із визначених багатьма країнами перспективного та дієвого міжнародного стандарту, та розгляд позитивних прикладів його застосування в Україні. **Завданнями** є аналіз наукових праць, міжнародно-правових джерел, що містять міжнародно-правові стандарти з використання інституту національних координаторів, та визначення напрямів, форм та методів його застосування в українських реаліях сьогодення щодо протидії злочинності взагалі та профілактики правопорушень зокрема.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел останніх років наочно демонструє підвищений інтерес дослідників до одного з перспективних напрямів імплементації міжнародно-правових стандартів у національний правопорядок, яким є інститут національних координаторів. Майже всі вітчизняні науковці стверджують, що задля успішного здійснення в Україні євроінтеграційних перетворень вкрай необхідним та важливим в сучасних умовах сьогодення є наполегливе та науково обґрунтоване застосування інституту національних координаторів за конкретними сферами боротьби із злочинами та іншими правопорушеннями. Означений напрям безпосередньо пов'язаний та є складовою іншої більш широкої проблеми стосовно організації тісного співробітництва вітчизняних судових та правоохоронних органів із зарубіжними партнерами, і цей напрям, як нам здається, має суттєві перспективи.

Отже, цілеспрямована боротьба із злочинністю по всіх напрямках її проявів, тісна взаємодія в цій боротьбі між вітчизняними та зарубіжними судовими і правоохоронними органами не може бути ефективною, якщо не буде належної координації всього процесу з чітко визначених єдиних координаційних центрів. Зрозуміло, що застосування інституту національних координаторів у сфері протидії злочинності є важливим, необхідним та своєчасним кроком, оскільки цього потребують реалії сучасності, а саме:

- наявність чітко визначених та самостійних організаційних складових боротьби із злочинами
- виявлення, попередження, запобігання, припинення, профілактика (загальна та індивідуальна) тощо;
- різноманітність проявів злочинності – професійна, економічна, екологічна, організована, корупційна, рецидивна, необережна тощо, а також злочини по видах, що визначені в особливій частині Кримінального кодексу України (злочини проти національної безпеки, проти життя та здоров'я особи, проти волі, честі та гідності особи, проти статевої свободи особи проти безпеки руху тощо, – всього зараз у ККУ визначено 20 видів);
- значна кількість вітчизняних суб'єктів, що здійснюють судову та іншу правоохоронну діяльність, та необхідність налагодження взаємодії як між собою, так і з численними зарубіжними партнерами за певними сферами протидії та запобігання злочинності.

Треба підкреслити, що в Україні інститут національних координаторів починає активно застосовуватися в інших сферах, які опосередковано можуть бути пов'язані із протидією злочинності та діяльністю судових та інших правоохоронних органів.

Так, згідно із Указом Президента України від 20 червня 2023 року № 344/2023 «Питання складу Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України» заступник Голови НАЗК визначений Національним координатором з питань співробітництва України з НАТО у сфері розбудови доброчесності [1]. Відтепер в складі Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України представник НАЗК відповідатиме за координацію Програми з розбудови доброчесності під керівництвом НАТО – NATO Building Integrity program (Програма NATO BI). Ця Програма надає практичні інструменти, які допомагають країнам-учасницям та партнерам зміцнювати доброчесність, прозорість і підзвітність, а також зменшувати ризик корупції в секторі безпеки та оборони [2].

Отже, призначення представника НАЗК координатором з питань координації євроатлантичної

інтеграції України безпосередньо буде впливати й на стан профілактики та протидії правопорушенням, бо відповідаючи за координацію Програми з розбудови доброчесності під керівництвом НАТО, – це фактично й координація процесом очищення особового складу правоохоронних органів від корупціонерів, що неминуче відобразиться на протидії злочинності в цілому, бо чим вище доброчесність та порядність співробітників поліції, органів державної безпеки, національної гвардії та інших силових структур, тим вище в цілому буде ефективність протидії кримінальним правопорушенням. Тобто, відповідальність представника НАЗК за координацію Програми НАТО VI з розбудови доброчесності та прозорості безсумнівно торкнеться й діяльності посадових осіб судових та інших правоохоронних органів, оскільки останні, згідно із Законом України «Про національну безпеку», напряду відносяться до сектору безпеки та оборони [3, ст. 1].

Але, представник НАЗК може бути напряду призначеним національним координатором з обов'язком нести відповідальність за окрему конкретну сферу запобігання та протидії правопорушенням. Так, п'ять років тому представника НАЗК було призначено національним координатором, але вже за конкретним напрямом протидії злочинності, а саме: з питань реалізації Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією. Відповідне розпорядження було ухвалено на засіданні Кабінету Міністрів України 22 березня 2017 р. № 189-р. На національного координатора було покладено обов'язки вживати заходів щодо координації роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади, пов'язаної з реалізацією Стамбульського плану дій, та отримувати в установленому порядку від них відповідну інформацію, проводити моніторинг реалізації Стамбульського плану дій, налагоджувати співробітництво з національними органами країн – членів Стамбульського плану дій тощо [4].

Серед перших прикладів успішного застосування інституту національних координаторів можна назвати Указ Президента України від 5 серпня 2020 року № 306/2020 «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми», яким Міністерство соціальної політики України призначено національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми [5, п. 1]. Виконуючи покладені Президентом України на міністерство нових обов'язків, останній у ранзі національного координатора вже активно почав попереджувальну профілактичну діяльність, опублікувавши в Інтернет-ресурсах інформацію стосовно виконання громадянами десятих правил безпеки, щоб запобігти рабству, а саме:

- не вірте рекламі фірмам, які не відповідають вимогам законодавства України;
- не ведіть переговори про навчання, працевлаштування чи шлюб наодинці з агентом;
- зв'яжіться з посольством країни, куди ви плануєте подорож та дізнайтеся про правила щодо працевлаштування або навчання іноземців;
- особисто оформлюйте пакет документів та самі сплачуйте за послуги;
- обов'язково укладайте відповідний контракт, складений зрозумілою для вас мовою у двох примірниках, один з яких залишається у вас тощо [6].

У 2016 році проектом розпорядження Кабінету Міністрів України мала бути схвалена Стратегія у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року (далі – Стратегія), в якій Державну фіскальну службу України передбачалося призначити національним координатором. У Стратегії, крім детального визначення компетенції, було зазначено, що Національний координатор щорічно до першого лютого року, що настає за звітнім, звітує Кабінету Міністрів України про стан виконання пунктів Плану заходів з реалізації положень Стратегії [7]. Здається, що намір визначити компетенцію національного координатора безпосередньо окремим розділом у Стратегії був цілком виправданим.

У якості іншого позитивного прикладу перспективного напряду імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство щодо застосування інституту національного координатора для реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю можна назвати пропозицію Голови Національної поліції України Ігоря Клименка, яку він зробив у своєму виступі на засіданні Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р.: «Реалізація Стратегії передбачає три етапи. Спершу проведуть оцінку наявних загроз за методологією SOCTA, яка ефективно використовується в країнах Євросоюзу. Далі на основі зібраних даних будуть створені комплексні плани заходів для протидії організованим групам і конкретним тяжким злочинам, які здебільшого вчиняються з використанням зброї та насилля. Ці плани розроблятиме *Національний координатор – створена при Кабміні міжвідомча комісія, яка буде проводити моніторинг і оцінюватиме стан реалізації цієї Стратегії*. Третій етап передбачає власне виконання комплексних планів заходів державними органами, які борються з організованою злочинністю» (курсив наш – авт.) [8].

Отже, національним координатором може бути не тільки посадова особа державного органу (наприклад, голова або заступник НАЗК), не тільки окреме міністерство (наприклад, Міністерство соціальної політики України), не тільки державна служба (наприклад, Державна фіскальна служба

України), але й міжвідомча комісія, яка має створюватися при Кабінеті Міністрів України.

Позитивно відносяться до застосування інституту національних координаторів у запобіганні злочинів та корупції в правоохоронній системі й вітчизняні науковці.

Так, науковець С. О. Семенюк на підставі аналізу європейського досвіду застосування в національному законодавстві інституту національних координаторів вважає, що за допомогою цього інституту можна «здійснювати організаційне забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, відповідати за ефективне функціонування механізмів координації, взаємодії, моніторингу та звітності в зазначеній сфері через запровадження та подальше організаційне забезпечення реалізації механізму стратегічних комунікацій у сфері боротьби з організованою злочинністю» [9, с. 105]. С.О. Семенюк взагалі вважає за необхідне віднести до компетенції Національного координатора такі повноваження:

- формування державної політики та визначення пріоритетів у сфері протидії організованим злочинностям;
- затвердження стратегій і комплексних планів протидії організованій злочинності відповідно до визначених пріоритетів;
- координацію діяльності, організаційне забезпечення та вжиття заходів до підвищення можливостей органів, які здійснюють протидію організованим злочинностям, у реалізації державної політики у сфері протидії організованим злочинностям;
- проведення національної оцінки ризиків та загроз, зумовлених організованою злочинністю, а також підготовку щорічних і спеціальних доповідей (інформацій) про стан організованої злочинності в Україні, основні напрями та результати протидії організованим злочинностям і внесення їх на розгляд Президента України та Верховної Ради України;
- організацію співробітництва з питань протидії організованим злочинностям з відповідними органами інших держав та міжнародними установами та організаційне забезпечення реалізації механізму стратегічних комунікацій у сфері протидії організованим злочинностям [9, с. 108].

Науковці Д. Санакоєв, А. Вашко та В. Єфімов, досліджуючи проблему імплементації європейської методології SOCTA (Serious and Organised Crime Threat Assessment – Методологія «Оцінка загрози з боку особливо небезпечних форм організованої злочинності»; є продуктом системного аналізу інформації правоохоронців про кримінальну діяльність і групи, що становлять загрозу для ЄС, щоб допомогти керівникам у визначенні пріоритетів серед загроз організованої злочинності) в протидії організованим злочинностям, вважають за необхідне призначення в Україні Національного координатора для реалізації проекту EMPACT (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats – Європейська міждисциплінарна платформа проти кримінальних загроз), який би мав спостерігати за виконанням завдань на національному рівні. Кожна держава-член, на їх думку, має призначати національного координатора EMPACT у межах своєї національної компетенції та залежно від структури правоохоронних органів. Національними координаторами повинні бути старші офіцери зі стратегічного управління, які мають право забезпечувати реалізацію циклу політики ЄС у цій країні, залишатися повністю поінформованими та нести спільну відповідальність за відданість країні-члену політичного циклу ЄС [10, с. 217].

Науковці А.В. Мовчан та Р.С. Яблонський, позитивно оцінюючи використання інституту національних координаторів, пропонують прийняти новий Закон України «Про протидію організованим злочинностям», в якому, на їх думку, крім іншого необхідно чітко визначити компетенцію і повноваження Національного координатора у сфері протидії організованим злочинностям [11, с. 73].

Дуже слушна думка, бо згідно із статтею 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, віднесено:

- органи Національної поліції і Служби безпеки України;
- органи прокуратури України;
- органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю;
- органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори;
- розвідувальний орган Міністерства оборони України;
- Служба зовнішньої розвідки України;
- Національне антикорупційне бюро України;
- Бюро економічної безпеки України [12, ст. 5].

Отже, можна цілком зримо уявити таку ситуацію, коли численні перелічені вище правоохоронні органи почнуть активно протидіяти організованим злочинностям без наявності єдиного координаційного центру: вони або заважатимуть один одному або почнуть дублювати свої функції та повноваження, а організована злочинність тим часом буде розквітати.

Дійсно, Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» передбачено створення Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України (далі – Координаційний комітет), склад та функції якого детально визначено цим Законом [12, ст. 8].

Але цей державний орган, який функціонує на підставі затвердженого Верховною Радою України положення, *розробляє лише стратегію або політику* взаємодії всіх правоохоронних структур, забезпечує нормативно-правову базу їх діяльності шляхом своєчасного внесення пропозицій щодо удосконалення існуючих законодавчих актів. На відміну від Координаційного комітету, Національний координатор *координує діяльність правоохоронних органів на тактичному рівні*, тобто безпосередньо узгоджує їх плани, навіть окремі спільні заходи, або концентрацію сил та засобів на найбільш важливих напрямках, створює умови для їх взаємодії із закордонними партнерами тощо.

Так само можна сказати й про Державну службу фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг), яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і яка реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [13, п. 1]. В свою чергу, Держфінмоніторинг є Координатором всієї національної системи фінансового моніторингу, яка складається з наступних елементів:

- суб'єкти первинного фінансового моніторингу (банки, фінансові установи, професійні учасники ринку фінансових послуг та інші);
- суб'єкти державного фінансового моніторингу (НБУ, НКЦПФР, Мінцифри, Мінфін, Мін'юст, Держфінмоніторинг);
- правоохоронні, розвідувальні та судові органи (ДБР, БЕБ, СБУ, ОГП, НАБУ, Національна поліція та інші);
- інші державні органи (МЗС, Державна аудиторська служба України тощо).

Інститут національних координаторів все ширше починає застосовуватися у країнах ЄС та інших демократичних державах. Вже напрацьовано сталу традицію обмінюватися позитивним досвідом посадовими особами, що виконують функції національних координаторів. З цього приводу досить навести приклад участі 25 листопада 2022 року заступника міністра закордонних справ України у 60-му засіданні Ради національних координаторів держав-членів Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ. Представник України поінформував учасників засідання про триваючу військову агресію Росії проти України. Наголосив на злочинах, що скоює РФ проти нашої держави, а саме: руйнування критичної інфраструктури, ядерний шантаж, вчинення дій, спрямованих на геноцид українського народу. Заступник міністра подякував державам-членам ГУАМ за підтримку Резолюції ГА ООН «Сприяння виправленню та відшкодуванню за агресію проти України» та за надання гуманітарної допомоги Україні [14].

Після агресивного вторгнення РФ на територію України у деяких демократичних державах світу почали з'являтися пропозиції щодо призначення національних координаторів, відповідальних за відстеження воєнних злочинів РФ в Україні. Так, Комітет Палати представників Конгресу США вніс на розгляд законопроект, що, серед іншого, передбачає призначення координатора, відповідального за відстеження та каталогізацію воєнних злочинів Росії в Україні [15]. Здається, що подібний Національний координатор має бути й в Україні.

Висновки. Міжнародно-правовий стандарт у вигляді інституту національних координаторів серед інших стандартів в сучасних умовах грає дуже важливу роль у боротьбі зі злочинністю та її запобіганню як на міждержавному рівні, так й на національному.

Цей інститут тільки починається досліджуватися науковцями. Одразу кидаються в очі його значні перспективи використання. Наведені у статті приклади свідчать про те, що наполегливе та правильне без зайвого формалізму застосування цього інституту на підставі результатів детально проведених попередніх наукових досліджень дозволять ефективно протидіяти злочинності, значно упорядкують організацію діяльності різних національних правоохоронних структур з єдиного центру із широкими можливостями взаємодії та координації зі світовими та європейськими правоохоронними структурами за конкретними сферами боротьби із злочинами та іншими правопорушеннями.

Інститут національних координаторів у сучасних умовах залишається одним з перспективним напрямів імплементації міжнародно-правових стандартів у національний правопорядок будь-якої демократичної держави, у тому числі й для нашої держави. Україна, завдяки імплементації та застосуванню цього міжнародно-правового інституту, ефективніше та в більш короткі терміни проведе необхідні євроінтеграційні перетворення, наблизить свою законодавчу базу до європейських стандартів, що дозволить їй зайняти гідне місце в сім'ї європейських народів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Питання складу Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України: Указ Президента України № 344/2023 від 20 червня 2023 року № 344/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3442023-47125>.
2. Заступник Голови НАЗК став Національним координатором з питань співробітництва України та НАТО з розбудови доброчесності. Вебсайт НАЗК, 22 червня 2023 року. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/antykoriupcijsna-polityka/zastupnyk-golovy-nazk-stav-natsionalnym-koordynatorom-z-rytan-spivrobitnytstva-ukrayiny-ta-nato-z-rozbudovy-dobrochesnosti/>.
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
4. Представника НАЗК призначено національним координатором з питань реалізації Стамбульського плану дій. Урядовий портал, 24 березня 2017 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249843489>.
5. Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми: Указ Президента України від 5 серпня 2020 року № 306/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306/2020#Text>.
6. Міністерство соціальної політики, як національний координатор у сфері протидії торгівлі людьми, звертає увагу громадян України, як не потрапити в рабство під час воєнного стану. 23 червня 2022. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/21969.html>.
7. Про схвалення Стратегії у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року: проект розпорядження Кабінету Міністрів України, 2016 рік. URL: <https://tax.gov.ua>.
8. Клименко Ігор, Ухвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю сприятиме комплексній протидії загрозам безпеці громадян. Виступ на засіданні Кабінету Міністрів 16 вересня 2020 р. URL: <https://dp.npu.gov.ua/news/ukhvalennya-strategii-borotbi-z-organizovanoyu-zlochinnistyu-spriyatime-kompleksnij-protidii-zagroзам-bezpetsi-gromadyan-igor-klimenko>.
9. Семенюк О.Г. Національний координатор у сфері боротьби з організованою злочинністю. Національна академія внутрішніх справ. Збірник наукових праць. С. 105–108. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/22613>.
10. Дмитро Санакоев, Адріан Вашко, Володимир Єфімов, Імплементція європейської методології СОСТА в протидії організованій злочинності в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 213–220. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-1-213-220.
11. Мовчан А.В., Яблонський Р.С. Актуальні проблеми вдосконалення системи протидії організованій злочинності в Україні. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 4 (14). С. 69–75. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4278/1/10.pdf>.
12. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993, № 35, ст. 358. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.
13. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>.
14. Микола Точицький взяв участь у засіданні Ради національних координаторів держав-членів ГУАМ. Опубліковано 26 листопада 2022 року. Портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/mikola-tochickij-vzyav-uchast-u-zasidanni-radi-nacionalnih-koordinatoriv-derzhav-chleniv-guami>.
15. Наталка Лотоцька, У США призначають координатора, відповідального за відстеження воєнних злочинів РФ в Україні. 21 липня 2022. Портал LB.ua. URL: https://lb.ua/world/2022/07/21/523811_ssha_priznachat_koordinatora.html.